IMPACT FACTOR 3.025 ISSN 2349-638X

A Two Day Multi Disciplinary International Conference

PDF Compressor Free Version

On

LITERATURE & CULTURE IN THE PERSPECTIVE OF GLOBALIZATION

Proceedings : Research Papers in Marathi

MULTI DISCIPLINARY INTERNATIONAL CONFERENCE

KOLHAPUR, INDIA

JAN 27 & 28, 2017

literature and culture in the perspective of globalization

Editors

Prin. Dr. R. P. Lokhande

Hemant Patil

Dr. Sharad Gaikwad

Organized By

Shri. A. D. S. P. Mandal's

Mahavir Mahavidyalaya, Kolhapur

Departments of English, Hindi & Marathi

PDF Compressor Free Version

अ.क्र.	लेखकाचे नाव	शोध निबंधाचे शिर्षक	पृष्ठ क्रं.
१.	डॉ.डी.ए.पाटील	खानदेशातील आदिवासी भिल्ल समाज, संस्कृती व परंपरा	१
२.	डॉ. कांचन विजय नलवडे	जागतिकीकरण आणि 'बारोमास कादंबरी'	३
३.	डॉ.पी.एम.जाधव	जागतिकीकरणात मराठी भाषा समृद्धीसाठी उपाययोजना	७
४.	डॉ. गीता गवस-येर्लेकर	जागतिकीकरण आणि स्त्रीवादी साहित्य	१२
५.	अनिल मोतीलाल वळवी	आदिवासी साहित्यातील लोकसंस्कृती	१७
६.	डॉ.दत्ता पाटील	साहित्य, समाज आणि संस्कृती : परस्पर अनुबंध	२१
७.	रघुनाथ चंदर गवळी	आदिवासी नृत्यनाट्यातून व्यक्त होणारी लोकसंस्कृती	२४
८.	तुषार प्रकाश भोसले	आदिवासी संस्कृती आणि साहित्याचा संबंध	२७
९.	बाळासो आ.सुतार	जागतिकीकरणात कृषी संस्कृतीचा चेहरामोहरा	३१
१०.	शिवदास दगा पावरा.	जागतिकीकरणातील आदिवासी	३५
११.	उज्ज्वला अर्जुनराव देसाई	बौद्ध सांस्कृतिक मूल्यांचे दलित साहित्यामधील प्रतिबिंब	३८
१२.	राष्ट्रपाल गायकवाड	जागतिकीकरण आणि स्त्रीवादी दलित साहित्य : एक दृष्टिक्षेप	४३
१३.	डॉ.उषा पाटील	लोकसंस्कृती, आदिवासी संस्कृती व साहित्य	४६
१४.	अजितकुमार नेमिनाथ चौगुले	संतीश तांबे यांच्या मॉलमध्ये मंगोल कथासंग्रहात प्रतिबिंबित जागतिकीकरणाची मूल्ये	५१
१५.	डॉ.शशिकांत अन्नदाते श्री अंकुश बनसोडे	आदिवासी साहित्यातील कवितांमधील सांस्कृतिक संदर्भ	५४
१६.	डॉ. सुजाता चंद्रकांत पंडित.	जागतिकीकरण व नंदीवाले समाजाची संस्कृती - स्वरूप व बदल	५६
१७.	डॉ. रवींद्र रामचंद्र शिंदे	भारतीय साहित्यातील आधुनिक साहित्यप्रवाह : विज्ञानसाहित्य	५८
१८.	डॉ.गोपाळ ओमाणा गावडे	१९९० नंतरच्या कवितेतील मानवी सहसंबंधाचे बदलते स्वरूप	६३
१९.	डॉ.शैलजा मंडले प्रा. जयवंत दळवी	विमुक्त भटके साहित्य संस्कृती यांचा जागतिकीकरणामध्ये साहित्य, चित्रपट, लघुपट, कथा यामध्ये घेतलेला वेध - एक चित्रण	७२
२०.	शरद वि.पाटील	संस्कृती संवर्धनातील साहित्याचे योगदान	७५
२१	शैलेंद्र सडोलीकर	हिंदी साहित्यकार, भारतीय संस्कृती आणि चित्रपट	७९
२२.	डॉ.शिवाजी महादेव होडगे	संस्कृती संवर्धनातील साहित्याचे योगदान	८३
२३.	प्रकाश आप्पासाहेब हुलेनवर	संस्कृती संवर्धनातील साहित्याचे योगदान	८६

मराठी साहित्यावर आधारित चित्रपट व मराठी संस्कृती

PDF Compressor Free Version

अजित यल्लाप्पा
विद्यार्थी – जे. जे. टी. विद्यापीठ, राजस्थान

मराठी चित्रपटांच्या कथा या लोकप्रिय मराठी साहित्यावर आधारलेल्या आपणास पहावयास मिळितात. ज्या प्रकारचे मराठी चित्रपट महाराष्ट्रात निर्माण झाले आहेत त्यात सामाजिक आषय आसणाऱ्या चित्रपटांची संख्या लक्षणीय अशी आहे. याचे कारण मराठी चित्रपट दिग्दर्शक यांना एक प्रकारचे सामाजिक भान आहे असेच म्हणावे लागेल कारण मराठी साहित्याची निर्मीती अनेकविध विषयासह झालेली आहे पण मराठी चित्रपट निर्माता व दिग्दर्शकांनी फक्त सामाजीक आषय आसणाऱ्या कादंबऱ्यांची निवड चित्रपट निर्माण करण्यासाठी केली आहे.चित्रपटानिर्माते किंवा दिग्दर्शक एका चांगल्या कथेच्या शोधात असतात व अशा प्रकारच्या कथा त्यांना साहित्यामध्ये मिळू शकतात म्हणून चित्रपट हे साहित्यावरती ब–याच प्रमाणत आधारीत असतात. दादासाहेब फाळके यांनी चित्रपट सृष्टीची मूहर्त मेढ रोवली. त्यांनी सुरूवातीला सर्व अबालवृध्दांना परिचित असलेली 'राजा हरिष्चंद्राची ' गोष्ट चित्रपटासाठी निवडली. ध्येयवादी व कालात्मक चित्रपटची परंपरा बाबुराव पेंटर यांच्या सैरंध्री पासून सुरू झाली. त्यानंतर काही वेगळा विषय निवडावा म्हणून नरवीर तानाजीच्या जीवनावर चित्रपट करण्याची ठरले व 'सिंहगड' चित्रपटाची निर्मिती झाली. हा चित्रपट सर्वप्रथम मराठी साहित्यावर आधारीत असलेला पहिला चित्रपट होय. हरीभाऊ आपटे यांच्या 'गड आला पण सिंह गेला' या कादंबरीवरून या चित्रपटाची निर्मिती करण्यात आली 'सिंहगड' हा 1933 साली प्रदर्षित झालेला होता. प्रौंढ कुमारी, कुमारी माता अथवा जरठ बालविवाह हे विसाव्या शतकातील प्रारंभीच्या दशकामधील स्त्रियांच्या संदर्भातील मध्यमवर्गीय समाजातील महत्त्वाचे प्रश्न होते. अशा प्रकारचे विषय त्या वेळच्या कादंबरीकारांना भावले व त्यातुन काही कादंब–यांचा, कथेचा जन्म झाला. या प्रश्नावर अधारीत ना. ह. आपटे यांनी 'न पटणारी गोष्ट ' ही कादंबरी लिहली. या कांदबरीवर आधारित व्ही शांताराम यांनी प्रभात फिल्म मधुन 'कुंकू' या चित्रपटाची निर्मिती केली. हा चित्रपट एक सामजिक चित्रपट म्हणून आजही गौरवाने ओळखला जातो. बाबूराव पेंटर यांनी आपल्या पुढील चित्रपटसाठी ना.ह.आपटे यांची 'हदयाची श्रीमंती ही कादंबरी स्वीकारली व त्यावर आधारीत 1937 साली 'प्रतिभा' या चित्रपटाची निर्मिती केली. वि.स.खांडेकर यांच्या साहित्यावरसुध्दा चित्रपट निर्माण झाले. त्यांच्या 'रिकामा देव्हारा' या कांदबरीवर अधारित 'देवता' चा चित्रपटाची निर्मिती झाली तर 'सुखाचा शोध' या कादंबरीवर अधारित त्याच नावाचा चित्रपट निर्माण झाला. 'शिवाजीचे आरमार' या कादंबरीवर चित्रपट येवून गेला तर त्यांच्या 'स्वराज्याचा श्रीगणेशा' या कादंबरीवर अधारीत 'मर्द मराठा' हा 1991 मध्ये चित्रपट निर्माण झाला. म.भा.भोसले. यांच्या 'उघडया जगात' या कादंबरीवर आधारित 'जीवाचा सखा' हा 1949 मध्ये हा चित्रपट आला. तर दत्त रघुनाथ कवठेकर यांच्या कादंबरीवर 'रेशमाच्या गाठी' हा 1954 साली चित्रपट निर्माण झाला. प्रभात फिल्म कंपनी पुण्यास गेल्यानंतर ना.ह.आपटे यांच्या 'भाग्यश्री' नायक कादंबरीवर 'अमृतमंथन' नावाचा चित्रपट तयार केला. कोल्हापूर सिनेटोनमधून बाहेर पडलेल्या कलावंतानी 'हंस' नामक चित्रपट संस्था उभारली व वि.स.खांडेकर यांच्या 'छाया' कादंबरीवर अधारित 'छाया'नावाचा चित्रपट निर्माण केला.

ग.ल.ढोकळ यांच्या 'गावगुंड' या ग्रामीण कादंबरीवरून 'गावगुंड' हा चित्रपट 1951 मध्ये निर्माण झाला ''ग्रामीण समाज जीवन व ग्रामीण सांस्कृतीक पर्यावरण यांच्याविषयी कादंब–यामधून अभिव्यक्त होणारा विचार कादंबरी वाडमयातून जो प्रकट झाला तो चित्रपटानी आत्मसात केला आहे.'' आदर्श जीवनाची मूल्ये कशा प्रकारची असतात? महात्मा गांधी यांची विचारसरणी कशा प्रकारची होती? अशा अनेक प्रश्नांनी स्वांतत्र्यानंतर चर्चा घडवून आणली. जीवनाच्या आदर्श मुल्यांच्या शोधात मराठी साहितीकांनी सुध्दा वाट चोखाळली होती. पांडूरंग सदाशिव साने म्हणजेच 'साने गुरूजी' हे त्यापैकी एक. त्यांच्या 'शामची आई' सारखे पुस्तक आज तागायत कोणाकडून लिहून झाले नाही.

ISSN 2349-638X

आदर्श जीवनाची मूलतत्वे व गांधीवादी विचार यांचा मिलाफ 'शामची आई' मध्ये झालेला दिसतो. या कादंबरीवर चित्रपट बनविण्याचे काम प्र.के.अत्रे यांनी केले. त्याग, कारूण्य, वात्सल्य, प्रीतिभावना, यांचे भावनिक आवाहन या कादंबरीतून व चित्रपटातून व्यक्त केले गेले. या चित्रपटाला सर्वात प्रथम 'सुवर्णाकमळा' चा मान मिळाला. ही मराठी साहित्याने व मराठी चित्रपटाने सर्वात मोठी मिळविलेली पावती आहे. वि.वा.शिरवाडकरांच्या 'जान्हवी' या कांदबरीवर 1959 मध्ये 'जान्हवी' नावाचा चित्रपट तयार केला गेला. 1959 मध्येच 'सांगत्ये ऐका' या चित्रपटाने घवघवीत यश मिळवले तो चित्रपट एका कादंबरीवरच अधारित होता. गो.ग. उर्फ गोपाळ गंगाधर पारखी यांनी 1950 साली 'न मिळालेला न्याय' ही कथा लिहली होती त्याच कथेंवर त्यांनी 'रोहिणी' नावाची कादंबरी लिहली. अनंत माने यांनी ही कादंबरी व्यंकटेष माडगुळकर यांना वाचनास दिली व त्यावरती पटकथा लिहण्यास सांगितले आणि अनंत माने यांनी 'सांगत्ये ऐका' हा चित्रपट बनविला. तो विजयानंद चित्रपटगृहामध्ये 131 आठवडे चालला होता. त्यावेळेपासून मराठी चित्रपटाचा विक्रम आज तागायत अबाधीत आहे. त्याचवेळी 'शिकलेली बायको' या चित्रपटासाठी नाथ माधव यांची 'डॉक्टर' ही कादंबरी स्विकारली तर 'कलंकशोभा' या चित्रपटासाठी ना सी.फडके यांची 'कलंकशोभा' नावाची कादंबरी स्वीकारली ग्रामीण भागामध्ये संयुक्त महाराष्ट्राच्या आंदोलनानंतर प्रेक्षक ग्रामीण चित्रपटामुळे जोडला गेला ग्रामीण भागातील प्रेक्षकांची व वाचकांची ख–या अर्थाने नस कोणी ओळखली असेल तर ती म्हणजे आण्णा भाऊ साठे यांनी. आण्णा भाऊच्या आठ कादंब–यावर अधारित आतापर्यत चित्रपट निर्माण झालेले आहेत. 'वैजयंता' या कादंबरीवर 1961 मध्ये 'वैजयंता' , 'फकिरा' या कादंबरीवर 'फकिरा' हा चित्रपट 1963 मध्ये निर्माण केला. त्यांच्याच 'आवडी' या कादंबरीवर 1969 मध्ये 'टिळा लावते मी रक्ताचा' हा चित्रपट निर्माण झाला. तर 'माकडीचा माळ' या कादंबरीवर 1969 मध्येच 'डोंगराची मैना' नावाच चित्रपट येवून गेला. त्याचवर्षी 'चिखलातील कमळ' या कादंबरीवर अधारित 'मुरळी मल्हारी रायाची' हा चित्रपट निर्माण केला गेला. 1970 मध्ये 'वारणेचा वाघ' हा 'वारणेचा वाघ' या कादंबरीवर निर्माण करण्यात आला. त्यांच्याच प्रेमकथा असलेल्या 'अलगुज' या कादंबरीवर 1974 मध्ये 'अशी ही साता–याची त–हा' हा चित्रपट निर्माण केला तर त्यांच्या 'अभिजात' या कादंबरीवर 'गौरी' नावाचा चित्रपट येवून गेला. एकुणच साहित्य निर्मिती आणि चित्रपट यांचा संबंध पाहीला तर आण्णा भाऊ साठे यांचे साहीत्य हे ग्रामीण वास्तवतेने भरलेल आहे. 'पवनकाठचा धोंडी' हा गो.नी.दांडेकर यांच्या कादंबरीवर अधारित त्याच नावाचा चित्रपट 1969 मध्ये येवून गेला. नाथमाधव यांच्या 'सापत्न भाव' या कादंबरीवर अधारित 'नंदिनी' हा चित्रपट त्याचवर्षी येवून गेला. ग्रामीण समाजवास्तव आणि मातृत्वकेंद्री जीवन सांगणारा 'आई आहे शेतात' हा 1970 साली आलेला चित्रपट र.वा. दिघे यांच्या याच कादंबरीवर अधरित आहे. त्यांच्यात 'पड रे पाण्या' या कादंबरीवर अधारित 'धरणीची लेकरं' हा चित्रपट ही 1970 मध्ये तयार झाला र.वा.दिघे यांच्या 'कार्तिकी' या कादंबरीवर अधारित 1974 मध्ये 'कार्तिकी' हा चित्रपट येवून गेला. श्री.ना. पेंडसे यांच्या 'यशोदा' या कादंबरीवर 1974 मध्येच 'यशोदा' नावाचा चित्रपट निर्माण झाला. 1980 मध्ये श्री.ना.पेंडसे यांच्या 'गारींबींचा बापू' या कादंबरीवर अधारित 'गारींबींचा बापू' या नावाचा चित्रपट निर्माण केला गेला. [illegible] गंगेच्या काठी' या ज्योत्स्ना देवधर यांच्या कादंबरीवर अधारित त्याच नावाचा 1974 साली चित्रपट निर्माण केला गेला.

चित्रपटासाठी आवश्यक असणारी रंजकता ग्रामीणता ही मराठी कादंबरीमधून आपल्याला पहावयास मिळते. बाबा कदम यांच्या कादंब–यामधून कादंबरीत हे वैशिष्टय ठळकपणे जाणवते. त्यांच्या 'पद्मजा' [illegible] कादंबरीवर अधारित 'ज्योतीबाचा नवस' हा चित्रपट निर्माण झाला. त्यांच्याच 'बानु व भालू' या कादंब–यावर अधारित अनुक्रमे 'जखमी वाघीण व भालू ' हे चित्रपट निर्माण झाले. व्ही शांताराम यांनी सुध्दा चित्रपट निर्मिती करताना कादंबरीचा आधार घेतला. चि.त्र्यं.खानोलकर यांच्या 'चानी' या कादंबरीवर अधारित 'चानी' हा चित्रपट 1977 मध्ये निर्माण केला गेला. प्रसिध्द चित्रपट निर्माते जब्बार पटेल यांनी तर चित्रपट निर्मितीसाठी [illegible] उत्कृष्ठ साहित्याचा वापर केलेला दिसतो. गो.नी.[illegible] यांच्या 'जैत रे जैत' या कादंबरीवर अधारित [illegible] पाटील अभिजीत 'जैत रे जैत' नावाचा चित्रपट [illegible] केला गेला. जब्बार पटेलांनी अरूण साधू यांच्या [illegible] दिनांक व सिंहासन 'या दोन कादंब–यावर [illegible] मराठीतील पहीला राजकीय चित्रपट 'सिंहासन [illegible] चित्रपट 1979 मध्ये निर्माण केला गेला. [illegible] पुरंदरे यांच्या 'शेलारखिंड' या कादंबरीवर [illegible] 'सर्जा' हा चित्रपट अजिक्य देव साठी निर्माण [illegible]

ISSN 2349-638X

1981 मध्ये 'उंबरठा' हा चित्रपट शांता मिसाळ यांच्या 'बेधर' या कादंबरीवर अधारित होता. तर 'महानंदा' हा चित्रपट जयवंत दळवी यांच्या 'महानंदा' या कादंबरीवर 1984 मध्ये निर्माण झाला.

PDF Compressor Free Version

ग्रामीण जीवनातील वेगवेगळे अनुभव आपला कथेमध्ये मांडण्याचे काम द.मा.मिरासदार यांनी खूप चांगल्या प्रकारे केले आहे.त्यांच्या काही कथेवर चित्रपट निर्माण केलेले आपणास पहावयास मिळतात. उदा. 'एक डाव भूताचा, गोष्ट धमाल नाम्याची, ठकास महाठक, व अफलातून' अशा प्रकारचे चित्रपट शंकर पाटील यांच्या 'भूजंग' या कथेवर सुध्दा त्याच नावाचा चित्रपट मराठीत येवून गेला हे विसरता येत नाही. अनिरूध्द पुनर्वसू यांची 'नाही प्रीत पतंगाची खरी' ही कादंबरी स्त्रीयांचे भावविश्व रेखाटते यावर अधारित चित्रपट 'आहूती' हा 1992 मध्ये आला. या चित्रपटातील उत्कृष्ट भूमीकेसाठीचा राज्यशासनाचा उत्कृष्ट अभिनेत्रीचा पुरस्कार या चित्रपटासाठी अश्विनी भावे हीला मिळाला. 'माझा होशील का' या 1993 मध्ये आलेला चित्रपट पु. भा.भावे यांच्या 'अकुलीना' या कादंबरीवर अधारित होता. 'सुखाची सावली ' या चित्रपटासाठी डॉ. सुमती क्षेत्रभाडे यांची 'वृंदा' ही कादंबरी निवडली, जयंत देवकुळे यांच्या 'आशा परत येते' या कादंबरीवर अध ाारित 'पाठलाग' (1964) हा मराठी व हिंदीमध्ये 'मेरा साया' अशा नावाने चित्रपट बनले. शकुंतला गोगेटे यांच्या 'चांदणे शिंपीत जा' या कादंबरीवर 'आधार' (1969) हा चित्रपट निर्माण केला गेला. स्मीता तळवळकर या आघाडीच्या अभिनेत्रीने निर्मिती क्षेत्रात पाऊल टाकताना शकुंतला गोगटे यांची 'शुन्याची व्यथा' ही कादंबरी निवडली व त्यावर अधारित 'कळत नकळत' हा स्त्रीयांचे भावविश्व रेखाटणारा सुंदर चित्रपट निर्माण केला. अश्विनी भावे, विक्रम गोखले व सविता प्रभुणे या अभिनेत्यांचा अभिनय उल्लेखनिय असा होता.. काही कादंब–याचा अपवाद सोडता शहरी पर्यावरणाच्या कादंब–याची निवड चित्रपटासाठी फारसी झालेली नाही. तर ग्रामीण पर्यावरणाचा विचार चित्रपट सृष्टीने मोठया प्रमाणात केलेला आपल्याला पहावयास मिळतो.

1990 नंतर कादंब–यावर अधारित चित्रपटांची संख्या लक्षणीय अषा स्वरूपाची आहे. त्याचबरोबर नाटकांचासुध्दा वापर चित्रपटनिर्मीतीसाठी केलेला आपणास पहावयास मिळतो. सुरेश नवरे यांच्या 'कुणी तरी आहे तिथे' या नाटकावर 'एक रात्र मंतारलेली' या नावाचा चित्रपट तयार केला गेला. मधुसुधन कालेकर यांच्या 'नाथ हा माझा' या नाटकावर अधारित 'घाबरायचं नाही' हा चित्रपट येवून गेला. तर प्र.के.आत्रे यांच्या 'मोरूची मावशी' या नाटकावर अधारित विजय चव्हाण यांना घेऊन 'बंडलबाज' हा चित्रपट षिवराज गोर्ले यांनी निर्माण केला. 1990 मध्येच द.मा. मिरासदार यांची कथा असलेला 'अफलातून' हा चित्रपट आला. 'एक रात्र मंतरलेली' हा चित्रपट सुरेश खरे यांच्या 'कुणीतरी आहे तिथे' या नाटकावर बेतलेला होता. 'घाबरायचं नाही' हा चित्रपट मधुसुधन कालेलकर यांच्या 'नाथ हा माझा' या नाटकावर अधारित होता. स्मीता तळवळकर यांनी आपली चित्रपटसंस्था सुरू केली तेव्हा प्रथम चित्रपटसाठी त्यांनी अशोक पाटोळे यांचे 'बोन्सॉय' हे नाटक निवडले. हरहुन्नरी कलाकार दिलीप प्रभावळकर यांना मध्यवर्ती भूमिका दिली व सुंदर असा 'चौकट राजा' निर्माण केला. दिवगत दिग्दर्शक संजय सुरकर यांचा दिग्दर्शक म्हणून हा पहिला चित्रपट होय या कालावधीतच ब–याच मराठी साहित्यावर चित्रपट निर्माण झाले. जेष्ठ साहित्यीक उत्तम बंडू तुपे यांच्या 'भस्म' या कादंबरीवर अधारित 'भस्म' हा चित्रपट 1994 मध्ये निर्माण झाला, त्याच वर्षी प्रदर्शित झालेला रामदास फुटाणे यांचा 'सुर्वता' हा चित्रपट बा.ग.केसकर यांच्या 'कुणाच्या खाद्यंवर' या कादंबरीवर अधारित होता. 1990 नंतर या प्रकारच्या वेगळया धाटणीने एक वेगळी वाट चोखाळण्याचा जो प्रयत्न केला त्याचा फायदा पुढील चित्रपटांना झाला. या कालावधीमध्ये हिंदी चित्रपटांचा परिणाम खुप मोठया प्रामाणामध्ये महाराष्ट्रात झाला होता. त्यामुळे मराठी चित्रपटाकडे प्रेक्षकांची नेहमीप्रमाणेच पाठ होती. तरीही काही वेगळे प्रयत्न होत राहीले. हिंदी चित्रपट सृष्टीत स्थिरावलेले व आपल्या सोज्वळ व्यक्तीरेखेमुळे नेहमी चर्चेत असलेले मराठी नाव म्हणजे अमोल पालेकर. मराठीत चित्रपटा निर्मिती करताना त्यांनी ग्रामीण भागातील भावविश्व दाखविण्यासाठी व्यंकटेश माडगुळकर यांची 'बनगरवाडी 'ही कादंबरी निवडली. चित्रपटापासून काही काळ दूर राहीलेले सुर्यकांत मांढरे यांना घेऊन त्यांनी 'बनगरवाडी' ची निर्मिती केली 1997 मध्ये यशवंत दत्त यांचं निधण होण्यापुर्वी त्यांनी एक चित्रपट केला तो होता. 'सरकारनामा'. अजय झणकर यांच्या 'सरकारनामा' या कादंबरीवर अधारित हा चित्रपट होता. अजिंक्य देव दिलीप प्रभावळकर यशवंत दत्त, मकरंद अनासपुरे, प्रतिक्षा लोणाकर अशा अनेक नामवंताचा या चित्रपटात समावेश होता. हा चित्रपट शहरी वास्तवाला व तेथील

राजकारणाला अधोरेखित करतो. यानंतर पाच– सहा वर्षे जी चित्रपट निर्मिती झाली ती फक्त गल्लाभरू विषयांची PDF Compressor Free Version पण यातही बिनधास्त सारखा वेगळा विषय हाताळला गेला स्मीता तळवळकर यांनी 'तु तीथं मी' सारखी वेगळी प्रेमकहाणी पडदयावर साकारली 2002 मध्ये डॉ किशोर शांताबाई काळे यांच्या 'आत्मचरित्र्यावर अधारित 'कोल्हयाटयाचं पोर' नावाचा चित्रपट बनवला गेला, तर 'भेट' हा चित्रपट माधवी धारपुरे यांच्या एका कथेवर अधारित होता. मराठी चित्रपट सृष्टीला दुस–यांदा 'सुवर्णकमळाचा' मान देणारा अरूण गोडबोले यांचा 'श्वास' हा चित्रपट माधवी धारपुरे यांच्याच कथेवरती होता. त्याचवर्षी गजेंद्र अहिरे यांनी 'नॉट ओनली मिसेस राऊत' सारखा वेगळा धाटणीचा चित्रपट निर्माण केला.

1997 नंतर 2009 पर्यत प्रत्यक्ष कादंबरीवर चित्रपट निर्माण झाले नाहीत. वेगवेगळे प्रयोग मात्र होत राहीले. '10 वी फ' हा चित्रपट यासाठी विशेष उल्लेखनिय ठरतो. साता–याच्या प्रमोद शिंदे या नवख्या कादंबरीकाराची 'भूक' ही कादंबरी चित्रपटासाठी निवडली. व अभिजात पिक्चर कोल्हापूर यांची या कादंबरीवर चित्रपट निर्माण केला. जून्याच दादू इंदूरीकर यांच्या 'गाढवाचं लग्नं' हा चित्रपट मकरंद अनासपुरे स्टाईलनी निर्माण केला व त्याला यश ही मिळालं. आण्णा भाऊ साठे यांच्या 'अभिजात' या कादंबरीवर 'कोल्हापूरच्या पंचामृत चित्र' या कंपनीने 'गौरी' नावाचा चित्रपट निर्माण केला. असे काही प्रयत्न या वर्षी झाले. 2008 साली मात्र चित्रपट निर्मितीसाठी खूप महत्वाचे विषय चित्रपटात आले. अरविंद सावंत यांच्या 'के फाईव्ह' या कादंबरीवर अधारित 'वावटळ' हा चित्रपट निर्माण केला गेला. तर अभिजीत पाटील. आणि कंपनीने 'जोगवा' हा चित्रपट निर्माण करून मराठी चित्रपटसृष्टीमध्ये मोठी धमाल उडवून दिली. या चित्रपटसाठी त्यांनी चारूता सागर यांची 'नागीन' ही कथा निवडली तर राजन गवस यांच्या 'चौडक' व भंडारभोग या कादंब–या निवडल्या दोन कादंबरी व एका कथेच्या अधारे हा चित्रपट निर्माण केला गेला पुन्हा एकदा यातुन 'अजय – अतुल' या संगितकारांनी आपले काम चोख बजावले हा चित्रपट ही अनेक पुरस्कार प्राप्त झालाच शिवाय 'राष्ट्रीय' पुरस्करांनीही त्याची दखल घेतली.

शिक्षणातील खेळ खंडोबा व जनसाक्षरता अभियानातील फोलपणा रमेश इंगळे उत्रादकर यांनी आपल्या 'निशाणी डावा अंगठा' या कादंबरीतून दाखवून दिला होता. प्रसिध्द दिग्दर्शक पुरूषोत्तम बेर्डे यांनी या कादंबरीवर अधारित निशाणी अंगठा हा चित्रपट बनवला व प्रेक्षकांची व समिक्षकांची वाहवा मिळवली.

दिलीप प्रभावळकर यांनी अधिनयापाठोपाठ लेखन ही दमदार केले आहे हे ब–याच जाणकारांना माहित आहे. त्यांचा 'बोक्या सातबंडे' हा फास्टर फेने सारखा सुपरिचीत व लोकप्रिय आहेत या कथा नायकावर त्याची अनेक पुस्तके आहेत. त्यांच्या 'बोक्या सातबंडे' याच पुस्तक मालीकेवर त्याच नावाचा चित्रपट 2009 मध्ये येवून गेला. अभिजीत जोशी यांनी त्यातील गीते लिहली होती हे विशेष पल्लवी जोशी यांनी निर्मीती व दिग्दर्शन याची धुरा वाहण्यासाठी 'रीटा' हा चित्रपट निर्माण केला. त्यासाठी त्यांनी रीटा वेनिणकर हे आत्मकथन निवडले या वर्षीचा सर्वात महत्वांकांक्षी चित्रपट होता. तो म्हणजे झी टीव्ही चा नटरंग. हा चित्रपट तयार करण्यासाठी उत्कृष्ठ साहित्याची निवड तर केलीच पण 'तमाशा' हा कलाप्रकार पुन्हा रूढ करण्याकडे या चित्रपटाचा ओढा राहीला. आनंद यादव यांची नटरंग ही कादंबरी निवडली गेली व अतुल कुलकर्णी व सोनाली कुलकर्णी यांना मुख्य भूमिकेतून या चित्रपटातून सादर केले गेलं. अजय अतुल यांचेकडे या चित्रपटाची संगीतची जबाबदारी दिली. 'नटरंग' हा एक उत्कृष्ट चित्रपट साकारला गेला. त्यावर्षीच्या सर्व महोत्सवामध्ये व पुरस्कारामध्ये हा चित्रपट भाव खावून गेला. 'जोगवा' च्या टीमणेच पुन्हा एकदा चित्रपट निर्मितीसाठी कादंबरीची निवड केली विश्वास पाटील यांची 'पांगीरा' ही कादंबरी निवडली व सर्व पाटील मंडळीनी हा चित्रपट निर्माण केला. चि.त्र्यं.खानोलकर यांच्या 'अगोचर' या कांदबरीवर 'अग्नीदिव्य' नावाचा चित्रपट याच काळात निर्माण झाला. अशा त–हेने 2009 हे साल कादंबरीवरील चित्रपट निर्मीतीसाठी प्रेरणादाची ठरलं. यानंतर 2010 मध्ये उल्लेखनिय असा चित्रपट म्हणजे मी 'सिंधुताई सपकाळ' हा होय. सिंधुताई सपकाळ यांच्याच 'मी वनवासी' या आत्मकथनपर पुस्तकावर अधारित हा चित्रपट होता. महेश मांजरेकर यांनी त्याचवेळी के अरविंद यांच्या नाटकावर अधारित 'लालबाग परळ' झाली मुंबई सोन्याची असा लांबलचक नाव असणारा चित्रपट निर्माण केला. या चित्रपटाला म्हणावे तसे यश मिळाले नाही पण 2010 च्या उत्तरार्धात मिलींद बोकिळ यांच्या 'शाळा' या कादंबरीवर अधारित 'शाळा' हा चित्रपट आला. व या चित्रपटाने विक्रमी यश मिळविले. पौगाडावस्थेत असलेल्या मुलांची प्रेमकहाणी दाखवणारा हा चित्रपट खूपच वैशिष्टपूर्ण

 ISSN 2349-638X

ठरला. या चित्रपटाने सुध्दा राष्ट्रीय पुरस्कारापर्यंत मजल मारली.

PDF Compressor Free Version

अशा त-हेने मराठी चित्रपटसृष्टी ही ब–याच अशी मराठी साहित्यावर अधारित आहे हे दिसून येते मराठी चित्रपटाच्या सुरवातीला कथा कादंब–याचा चित्रपटासाठी वापर झाला ते काहीतरी वेगळं देण्याच्या हेतुनं व सामाजिक विषयांची निवड करावी म्हणून पण 1990 नंतर मात्र मराठी प्रेक्षकांची अभिरूची ही बदलली होती व इतर अनेक प्रसिध्दी माध्यमे रसिकांवर येवून आदळली होती. त्यात चित्रपट बघणे हे फार सक्तीचे झाले नव्हते. अशा काळात मराठी प्रेक्षकांना चित्रपटागृहाकडे आणायचे तर काहीतरी वेगळं तर पाहीजेच पण ते चांगले व समाजपरीवर्तनाचं एक साधन बनेल अशाप्रकारचे पाहीजे हा विचार करून या काळामध्ये चित्रपटासाठी मराठी कांदबरीची निवड केली आहे. त्यामुळे दर्जा करमणूक समाजपरिवर्तन, नैतीकता हे सर्व या चित्रपटातुन एकत्रीतपणे दाखवता आले हा या काळाचा मोठा दर्जेदार गुण म्हणावा लागेल.

मराठी चित्रपट व संस्कृती

मराठी चित्रपट व संस्कृती यांचे एक नाते आपणास पहावयास मिळते. दादासाहेब फाळके यांच्यापासून ते रवि जाधव यांच्यापर्यंत ज्यांनी मराठी चित्रपटांची निर्मीती केली त्यांनी मराठी संकृतीचे जोपासन व संर्वधन करण्याचे काम केले. मराठी साहित्यामध्ये अशा कथा कादंबरींची निवड चित्रपट निर्माण करण्यासाठी केली केली गेली ज्यामध्ये समाजभान आहे. 'गड आला पण सिंह गेला'न पटणारी गोष्ट' 'हदयाची श्रीमंती 'रिकामा देव्हारा'भाग्यश्री' 'छाया'गावगुंड'जान्हवी'शामची आई' 'रोहिणी'वैजयंता', 'फकिरा, माकडीचा माळ, चिखलातील कमळ, 'अलगुज, अभिजात', 'कार्तिकी', 'यशोदा, 'गारींबीचा बापू' पद्मजा'बानु व भालू, 'जैत रे जैत' मुंबई दिनांक व सिंहासन बेघर'नाही प्रीत पतंगाची खरी, 'वृंदा' 'आशा परत येते'चांदणे शिंपीत जा' 'शून्याची व्यथा'बोन्सॉय' 'भस्म' कुणाच्या खांद्यावर'बनगरवाडी, सरकारनामा'नॉट ओनली मिसेस राऊत', भूक''अभिजात' 'के फाईव्ह'जोगवा' 'चौडक, निशाणी डावा अंगठा' 'बोक्या सातबंडे' 'नटरंग'अगोचरमी वनवासी'शाळा' दुनयादारी, नटसम्राट यासारख्या असंख्य कलाकृती मराठी चित्रपटासाठी निवडल्या गेल्या आहेत. या सर्व साहित्यावरून नजर टाकली आसता असे दिसते की हे सर्व साहित्य हे लोकप्रिय साहित्य आहे व त्यांचे लेखक हे समाजातील वेगवेगळया स्तरातुन आलेले आहेत. या सर्व चित्रपटांमुळे मराठी संस्कृतीचे जोपासन झालेले आहे. या चित्रपटांमुळे समाजात कोणताही अनुचित प्रकार झालेला पहावयास मिळत नाही त्यामुळे या चित्रपटामुळे संस्कृतीचे रक्षण झाले आहे.

निश्कर्ष –

अशा प्रकारे मराठी साहित्याचा वापर चित्रपटाच्या निर्मीतीपासून केलेला आपणास पहावयास मिळतो. यात सर्व प्रकारच्या चित्रपटांचा समावेश झालेला आहे म्हणजेच सामाजीक, राजकिय, कौटुंबीक, ग्रामीण तसेच नागर या प्रकारच्या चित्रपटांचा समावेश या प्रकारामध्ये झालेला आहे. म्हणजेच चित्रपटासाठी आवश्यक असणारे कथाबिज हे मराठी साहित्यातून चित्रपट निर्माण कर्त्यांना मिळत आहे. 2010 नंतर तर अशा प्रकारच्या चित्रपटांची संख्या वाढलेली आपणास पहावयास मिळते. यामध्ये वि. वा शिरवाडकर यांच्या 'नटसम्राट' या नाटकावरील निर्माण झालेल्या त्याच नावाच्या चित्रपटांपर्यंत ही यादी वाढलेली आपणास दिसते. अशा चित्रपटांपासून समाज नेहमीच काहीतरी शिकण्यासाठी सज्ज झालेला आपणास पहावयास मिळतो.

संदर्भ ग्रंथ

1 ग्रंथाचे नांव– सिनेमा कि संवेदना , विजय अग्रवाल
2 ग्रंथाचे नांव– चित्रशारदा, लेखकाचे नांव –भा. वि. धारप